

วิเคราะห์เรื่องจิตในสำนักโยคอาจารย์ ANALYSIS OF THE MIND IN THE YOGACARA SCHOOL

พระวรวุฒิ วิสุทธิเมธี (โอทอง), พูนศักดิ์ กมล

PhraWorawut Wisutthimethi (Othong), Poonsak kamol

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, PhraNakhonSiAyutthaya

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chaiyaphum Buddhist College

Corresponding author, e-mail: warawut19952538@G-mail.com,

poonsakkamol@gmail.com

บทคัดย่อ

นิกายโยคอาจารย์ก่อตั้งขึ้นโดยเมตตรัยนาค และมีสาธุศิษย์ที่สืบต่อนิกายนี้ คือพระอสังคะ และพระวสุพันธุ พระทินนาคะ และพระธรรมपालะ ซึ่งหลักการสำคัญของสำนักนี้คือเรื่องจิต โดยเชื่อว่าจิตเป็นสารัตถะของสรรพสิ่งทั้งปวง และจิตเท่านั้นที่เป็นจริง สิ่งอื่นนอกเหนือจากจิตเป็นเพียงมายา ไม่ใช่สิ่งจริงแท้ เป็นเพียงภาพสะท้อน หรืออาการกิริยาของจิตเท่านั้น วัตถุภายนอกไม่อาจจะพิสูจน์ได้ เพราะวัตถุภายนอกเป็นเพียงมายาจากดวงจิต มีอยู่เป็นอยู่เพราะการคิดของจิตเท่านั้น ส่วนการที่จิตทำหน้าที่มีอยู่ 3 ประการ คือรู้เก็บ รู้ก่อ และรู้ปรุง จิตจึงเป็นใหญ่และเป็นสารัตถะของสรรพสิ่ง โลกวัตถุจึงเป็นเพียงมโนภาพหรือมายา ที่ปรุงแต่งออกไปจากพีชะในจิต เมื่อไม่มีจิตสิ่งทั้งปวงก็ไม่มี และสิ่งทั้งปวงมีได้ก็เพราะมีจิตนั่นเอง และวิธีการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจิตในสำนักโยคอาจารย์ ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักโยคะศาสตร์ อาจจะกล่าวได้ว่า สำนักโยคอาจารย์มีทัศนคติเป็นแบบจิตนิยม โดยเชื่อว่าจิตเป็นใหญ่ และเป็นสิ่งที่มิพลงมากมายมหาศาล และเป้าหมายสูงสุดของสำนักโยคอาจารย์ คือการบรรลุถึงสภาพธรรมที่เป็นเอกภาพกับธรรมกายของพระพุทธเจ้า

จุดยืนแห่งสำนักโยคอาจารย์ คือสำนักโยคอาจารย์เห็นด้วยกับมัธยมิกะเฉพาะเรื่องความไม่มีอยู่จริงของวัตถุหรืออารมณ์ภายนอก แต่เรื่องที่เห็นว่าจิตไม่มีอยู่จริง สำนักโยคอาจารย์ไม่เห็นด้วย สำนักโยคอาจารย์เชื่อว่าอย่างน้อยที่สุดเราต้องยอมรับว่าจิตเป็นสิ่งที่มิอยู่ ซึ่งทั้งนี้เพื่อให้ความคิดที่ถูกต้องเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ จิตประกอบด้วยกระแสแห่งความคิดต่าง ๆ เป็นสิ่งแท้จริงเพียงประการเดียว และหลักการเรื่องจิตของสำนักโยคอาจารย์ใกล้เคียงกับคำสอนของเถรวาทที่ว่า โลกอันจิตนำไป โลกอันจิตย่อมเสือกไล่ไป โลกทั้งหมดเป็นไปไปตามอำนาจธรรมอย่างเดียวคือจิต และจะเห็นได้ว่าทั้งสองสำนักนั้นมีความเห็นเดียวกัน แต่มองต่างมุมกันเท่านั้น เพราะจิตในทรรศนะของเถรวาทนั้น เป็นเพียงนามธรรม เป็นเพียงสมมุติ แต่ไม่ได้มีอยู่

จริงโดยปรมาตม์ แม้คำว่าจิตปรมาตม์ก็เป็นเพียงชื่อเรียก นามธรรมอย่างหนึ่งเพราะจิตเองเกิดดับตลอดเวลา และตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ คืออนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ซึ่งจะบอกว่ามีอยู่จริงก็ได้โดยสมมุติสัจจะ แต่โดยปรมาตม์สัจจะจิตไม่ได้มีอยู่จริง

คำสำคัญ: จิต, พระพุทธศาสนาหายน, นาคารชน, โยคจารย์

Abstract

The Yogacara sect was founded by Maitreya Naga and its disciples were Phra Asanga, Phra Vasubandhu, Phra Thinnaga, and Phra Dharmapala. The main principle of this sect is about the mind, believing that the mind is the essence of all things and that only the mind is real. Anything other than the mind is just an illusion, not real, just a reflection or a mental action. External objects cannot be proven because external objects are just illusions from the mind, existing only because of the mind's thinking. As for the mind's function, there are three things: knowing how to collect, knowing how to create, and knowing how to fabricate. Therefore, the mind is the chief and the chief of all things. The material world is just an illusion or illusion fabricated from the body of the mind. When there is no mind, nothing exists, and everything exists because there is a mind. The method of practice to reach the mind in the Yogacara sect includes practicing the principles of yoga science. It can be said that the Yogacara sect has an idealistic attitude, believing that the mind is the chief and has immense power. The highest goal of the Yogacara sect is to achieve the state of nature that is one with the Dhammakaya of the Lord Buddha.

The position of the Yogacara school is that the Yogacara school agrees with Madhyamika only on the non-existence of external objects or emotions. However, the Yogacara school disagrees with the view that the mind does not exist. The Yogacara school believes that at the very least, we must accept that the mind is something that exists. This is so that correct thinking is possible. The mind consists of various streams of thoughts as the only true thing. The Yogacara school's principle on the mind is similar to the teachings of the Theravada that the world that the mind leads, the world that the mind veers away from, the whole world is subject to the power of only one dharma, which is the mind. It can be seen that both schools have the same opinion, but see it from different angles. Because the mind in the Theravada view is only an abstraction, a mere assumption, but does not really exist in the ultimate sense. Even the term ultimate mind is just a name for an abstraction because the mind itself is constantly arising and ceasing

and is subject to the three characteristics of impermanence, suffering, and non-self. We can say that it really exists in the conventional truth, but in the ultimate truth, the mind does not really exist.

Keyword: Mind, Mahayana Buddhism, Nagarjuna, Yogacara

บทนำ

พระพุทธศาสนาเถรวาทถือกำเนิดขึ้นเมื่อศตวรรษที่ ๖ นับว่าเป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงทางพระพุทธศาสนาครั้งยิ่งใหญ่ ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนามีการแตกออกเป็นนิกายต่าง ๆ ได้แก่ นิกายเถรวาท และนิกายมหายาน ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น ทำให้เกิดเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาหลายด้าน สืบเนื่องจนถึงยุคปัจจุบัน และทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญงอกงามในเวลาต่อมา ครั้นกาลเวลาล่วงเลยผ่านมานาน จึงทำให้พระพุทธศาสนาเถรวาทมีอิทธิพล และบทบาทมากยิ่งขึ้น คือการแตกออกเป็นนิกายเป็นจำนวนมากถึง 18 นิกาย และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบมหายานนั้น มีลักษณะที่เป็นการประกาศพระศาสนาในรูปแบบเชิงรุก มีแนวคิดเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ ด้วยการบำเพ็ญบารมีเพื่อไปสู่ความพ้นทุกข์ ซึ่งการปฏิบัติส่วนมากจะเน้นกระบวนการตามแนวทางแห่งอาจารย์วาท และมีแนวคิดที่แตกต่างกันออกไปอย่างสิ้นเชิง โดยเชื่อว่าสิ่งที่ตนได้ประพาศอยู่นั้น เป็นสิ่งที่มีความถูกต้อง อันจะนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายไปสู่ความดับทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง

สำนักโยคอาจารย์เป็นหนึ่งในนิกายย่อยของพระพุทธศาสนาเถรวาท (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2506) ตั้งอยู่ในประเทศจีน และมีหมอกหนาวปกคลุมอยู่ตลอดเวลา ซึ่งสำนักนี้มีพุทธศาสนิกชนให้ความเคารพศรัทธาเลื่อมใสอย่างเป็นจำนวนมาก และเป็นสำนักที่เก่าแก่ โดยมีผู้ก่อตั้งสำนักนี้ คือท่านเมตตรัยนาคนิกายนี้มีแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องจิตโดยเชื่อว่าจิตเท่านั้นที่เป็นใหญ่ และมีอำนาจควบคุมในทุกสรรพสิ่ง นิกายนี้จึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องจิตและอาศัยการฝึกจิตตามแนวแห่งโยคศาสตร์ อันเป็นวิธีการฝึกฝนอบรมจิตให้มีพลังอำนาจที่สูงส่ง อีกประการหนึ่งนิกายนี้หรือสำนักนี้เชื่อกันว่าจิตเป็นอมตะไม่มีวันดับสูญสลาย ซึ่งสัจธรรมที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของสำนักนี้ คือการรู้แจ้งในจิต กล่าวคือสิ่งทั้งมวลล้วนมาจากจิตทั้งสิ้น จิตจึงเป็นใหญ่ เป็นประธาน เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการควบคุมทุกอย่างให้อยู่ภายใต้อำนาจของจิต จิตเป็นผู้คอยสั่งงานให้ร่างกายกระทำการสิ่งนั้นสิ่งนี้อยู่ตลอดเวลา จึงมีคำสอนที่ว่า จิตเท่านั้นที่เป็นของจริง สิ่งอื่นที่นอกเหนือจากจิตเป็นมายา จึงมีชื่อเรียกชื่อนิกายนี้ว่าเป็นวิญญูณวาท และตรงกับหลักปรัชญาของตะวันตก คือจิตนิยม

คำว่า โยคจารย์ หมายถึง ความกระตือรือร้นที่จะประพฤติปฏิบัติข้อที่ติงามและสำคัญต่าง ๆ สำนักโยคจารย์จึงมุ่งเน้นเรื่องการฝึกจิตอย่างเดียว และให้เห็นว่าเรื่องการฝึกฝนอบรมจิตใจเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก อันจะนำพาผู้ประพฤติปฏิบัติไปสู่ความพ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ หลักธรรมของสำนักโยคจารย์นั้น ยังเน้นให้สาวกทุกคนได้ประพาศอยู่ในกรอบแห่งคุณธรรมอันดีงาม อันจะช่วยส่งผลให้ชีวิตมีความสุขและความสงบตลอดไป ซึ่งหลักการนี้จัดว่าเป็นภูมิธรรมทั้ง 10 ประการ ของพระโพธิสัตว์อีกด้วย และจะส่งผลที่ติงามในการสร้างบารมีตลอดไป อันจะนำพาผู้ปฏิบัติไปสู่ความหลุดพ้นจาก

สังสารวัฏ คือการเวียนว่ายตายเกิดได้อย่างแท้จริง สักนัโกคจารย์เป็นสำนักปรัชญาที่มุ่งสอนแต่เรื่องจิตเป็นหลักสำคัญ โดยให้เน้นกระบวนการฝึกจิตตามหลักศาสตร์โบราณที่ชื่อว่าโยคะศาสตร์ จึงมีผู้คนในสมัยนั้นเรียกสำนักนี้ว่าวิญญูณวาท หมายถึง จิตเท่านั้นที่เป็นของจริง นอกนั้นเป็นมายา จิตจึงเป็นของที่เป็นอมตะ ไม่มีวันตาย ไม่มีวันดับสูญสลายได้ วัตถุภายนอกเป็นเพียงภาพมายาลวงตาเท่านั้น จิตจึงเป็นสารัตถะของทุกสรรพสิ่ง

สำนักโยคจารย์เป็นหนึ่งในสำนัก (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2506) ของพระพุทธศาสนาเถรวาท และมีแนวคิดเกี่ยวกับการฝึกจิตเป็นสิ่งสำคัญ โดยเห็นว่าจิตเป็นสิ่งที่เปี่ยมอมตะ ไม่มีวันดับสูญสลายได้ สิ่งอื่นนอกเหนือจากจิตนั้นล้วนเป็นภาพลวงตาโดยทั้งสิ้น และมีกระบวนการฝึกจิตที่เรียกว่า โยคะศาสตร์ อันเป็นวิชาฝึกจิตในสำนักโยคจารย์ที่สามารถทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัตินั้นไปสู่ความพ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง สำนักโยคจารย์นี้เป็นพวกเล่นถนอม และสมาธิเป็นอารมณ์ในการฝึกฝนอบรมจิต เพื่อให้จิตสงบตั้งมั่นแน่วแน่ จึงเรียกผู้ที่ปฏิบัติว่าเป็นโยคี และสำนักนี้เป็นสำนักปรัชญาที่มีแนวคิดเชิงจิตนิยม โดยเชื่อว่า จิตเป็นใหญ่กว่าทุกสรรพสิ่งนั่นเอง

กำเนิดสำนักโยคจารย์

นักปราชญ์แห่งมหายานยุคปัจจุบันคิดอยู่เสมอว่า สังสารวัฏนี้มีรูปแบบและลักษณะหลากหลาย พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงธรรมไว้หลายระดับและหลากหลายรูปแบบ หลายประการไปตามโอกาสและเทศะ แสดงโดยพิสดารบ้าง โดยย่อบ้าง และบางกรณีก็ทรงนิ่งเฉยต่อปัญหาที่ไม่มีประโยชน์ จุดนี้เองทำให้เกิดสำนักพุทธปรัชญาต่าง ๆ หลังจากพุทธปรินิพพานแล้วหลายร้อยปี ประเด็นที่ควรรู้ไว้เสมออีกคือ ปราชญ์ฝ่ายมหายานทุกสมัยไม่ค่อยจะถือเคร่งในคัมภีร์ดั้งเดิมเท่าไรนัก ในการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา จึงไม่ได้ยึดถือคัมภีร์ของฝ่ายเถรวาทเป็นเกณฑ์ บางท่านถึงกับกล่าวว่า ท่านนาคคารุณกัฏฐิ ท่านอสังคะกัฏฐิซึ่งถือว่าเป็นนักปรัชญาแนวหน้าของนักพุทธปรัชญาทั้งหลาย เป็นบุคคลที่พระพุทธเจ้าเองทรงทำนายไว้แล้วว่าจะเกิดขึ้น มีข้อความพระสูตรหลายที่ที่แสดงนัยไว้ และหลังพุทธปรินิพพานประมาณ 300 ปี สำนักพุทธปรัชญาต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นตามที่คาดไว้ มีข้อกล่าวหามากมายว่า สำนักเหล่านี้เป็นพวกนอกกรีต แต่นักปรัชญาประจำสำนักต่าง ๆ ก็กล่าวว่า พวกเขาไม่ได้นอกกรีต แต่พวกเขาเป็นผู้สืบทอดพุทธเจตนารมณ์โดยการประกาศพุทธธรรมออกสู่โลกกว้าง เน้นการประยุกต์หลักการและวิธีการเผยแผ่ให้เหมาะกับแต่ละสังคม ในขณะเดียวกันก็คงสารัตถะดั้งเดิมแห่งพุทธธรรมไว้อย่างเคร่งครัด

นิกายโยคจารย์ตั้งขึ้นโดยเมตตรัยนาค (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2506) ซึ่งเกิดหลังนาคคารุณการาว 100 ปี ชื่ออื่นของนิกายนี้คือนิกายวิญญูณวาท หรือนิกายวิชฌายวาท และสาธุศิษย์ที่สืบทอดนิกาย คือ พระอสังคะ และพระวสุพัฑฐ พระทินนาคะ และพระธรรมปาละ เป็นต้น และจะเห็นได้ว่าสำนักพุทธปรัชญาทั้ง 4 คือ 1) ไวยาสิกะ 2) เสตตรานติกะ 3) จิตตมาตระ หรือวิชฌายวาท หรือโยคจารย์ 4) มายมิกะ ต่างก็มีความเห็นเหมือนกันเกี่ยวกับหลักสำคัญ 4 ประการ มีดังนี้ 1) สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง 2) สาสวสังขาร (สังขารที่มีกิเลส) ทั้งปวงเป็นทุกข์ 3) ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา และเป็นอนัตตา และ 4) นิพพานเป็นความสุขสงบอย่างยิ่ง

หลักทั้ง 4 ประการนี้ ปรากฏอยู่แล้วในพระพุทธศาสนาดั้งเดิม แต่ประเด็นที่มีการแสดงพรรณนาเพิ่มเติม คือความคิดที่ว่า จิตคือผู้สร้างสรรค์ เป็นความคิดที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในสำนักทั้งสี่ดังกล่าวแล้วนั้น ส่วนของโยคจารย์ความมั่นคงเป็นปึกแผ่นแห่งปรัชญาโยคจารย์ เกิดจากหลักธรรมในนิกายเถรวาท มหาสังฆิกะ สรวาสติวาทิน และเสาตรานติกะ ในเบื้องต้นสำนักนี้มีชื่อเรียกว่า จิตตมาตระ หรือวิชฌานวาทบางตำนานบอกว่า โยคจารย์เริ่มพัฒนาขึ้นอย่างช้าตั้งแต่ พ.ศ. 700 เป็นต้นมา และพัฒนาถึงขีดสูงสุดประมาณพ.ศ. 900 มีพื้นฐานทฤษฎีอยู่บนระบบการตีความเนื้อหาคัมภีร์ที่สำคัญ เช่น สันธินิรโมจนสูตรและสังกาวตารสูตร โดยแบ่งปรากฏการณ์ทั้งหมดเป็น 3 ประเภท มีดังนี้ 1) ปรากฏการณ์ที่สืบเนื่องมาจากสิ่งอื่น (เป็นผลมาจากสิ่งอื่น) 2) ปรากฏการณ์ที่ขึ้นอยู่กับสิ่งอื่น (อิงอาศัยสิ่งอื่น) และ 3) ปรากฏการณ์ที่ถูกสร้างขึ้นโดยสิ้นเชิง (ภาพมายา) (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2543)

ในประเด็นที่น่าสนใจ คือพรรณนาเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ถือว่าเป็นการสร้างสรรคของจิต และพรรณนาว่าด้วยความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างจิตกับวัตถุ ซึ่งเรียกพรรณานี้ว่า อทวิภาวะแห่งจิตและวัตถุ (ผู้รับรู้กับสิ่งที่ถูกรู้) โยคจารย์สนับสนุนพรรณนาที่ว่า ไม่มีวัตถุภายนอกใดคงอยู่ในฐานะเป็นภาวะที่แยกเป็นส่วนหนึ่งต่างหากหรือแตกต่างไปจากจิต พรรณานี้เอง ถือว่าเป็นระบบปรัชญาที่แตกต่างกัน ระหว่างโยคจารย์กับมหายมิกะ เหตุผลประการแรกสำหรับการปฏิเสธทฤษฎีภาวะภายนอก (จากจิต) ซึ่งพบได้ในวรรณคดีโยคจารย์ที่มีอยู่จำนวนมาก ได้แก่

1) การปฏิเสธความมีอยู่แห่งอนุภาคที่ปราศจากการแบ่งแยกโดยตรง (ไม่มีอนุภาคใดที่ดำรงอยู่โดยลำพัง) เมื่อไม่มีอนุภาคที่ดำรงอยู่โดยลำพัง อนุภาคที่ตรงกันข้ามก็มิได้ เนื่องจากไม่มีส่วนประกอบของอนุภาคที่ดำรงอยู่ตามลำพัง จึงไม่มีสณฐาน (รูปแบบ)

2) การให้เหตุผลเกี่ยวกับความผันและเงา (ภาพสะท้อน) ซึ่งท่านอสังคะได้แสดงไว้ว่า ไม่มีช้างม้าเป็นต้นอยู่ในความผัน ยกเว้นตัวความผันเอง (มันเป็นเพียงความผัน) ในทำนองเดียวกันก็ไม่มีสณฐาน (รูปแบบ) อื่นนอกจากสณฐานที่จิตรับรู้ ต่อมาสำนักจิตตมาตระหรือวิชฌานวาท เรียกว่า โยคจารย์ เพราะว่าพวกวิชฌานวาทินกำหนดจุดหมายสูงสุดแห่งการปฏิบัติ และถือการปฏิบัติโยคะเพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุด

ความหมายของโยคจารย์

โยคจารย์ หมายถึง สำนักแห่งหนึ่งในจีน (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2543) ซึ่งมุ่งศึกษาให้รู้แจ้งแจ้งธรรม โดยวิธีปฏิบัติโยคะตามแบบพระพุทธศาสนา และสัจธรรมที่เป็นเป้าหมายดังกล่าว ได้แก่ การรู้แจ้งว่าสากลจักรวาลหาใช่อะไรอื่น ที่แยกออกไปต่างหากจากจิตไม่ ในสัจธรรมขั้นสูงสุดไม่มีการเปลี่ยนแปลง เช่น การเกิด การตาย ถือว่าสิ่งที่มีอยู่จริง คือจิต และสิ่งภายนอกจิตไม่ได้มีอยู่จริง จึงมีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า วิชฌานวาท หรือวิญญานวาท ตรงกับปรัชญาตะวันตก คือจิตนิยม ส่วนความเป็นมาของสำนักโยคจารย์ยังเห็นไม่ลงรอยกัน แต่เชื่อกันโดยทั่วไปว่า ท่านอสังคะเป็นผู้ตั้งขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่แปด เพราะท่านแต่งคัมภีร์ที่เป็นหลักของสำนักปรัชญานี้หลายเล่ม เช่น คัมภีร์โยคจารย์ภูมิศาสตร์ มหายานสูตรราลังการ ปัญจภูมิ อภิธรรมสมุจจัย มหายานสังครศาสตร์ มหายานสัมปริศนศาสตร์

ผู้ก่อตั้งสำนักโยคอาจารย์

สำนักโยคอาจารย์ตั้งขึ้นโดยเมตตริยานาค (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2543) เกิดหลังนาคราชขุนราช ประมาณ 100 ปี ชื่ออื่นของนิกาย คือนิกายวิญญานวาท หรือนิกายวิชญานวาท และมีสาธุศิษย์ที่สืบต่อนิกาย คือ พระอัสสัณ และ พระวสุพันธุ พระทินนาคะ และ พระธรรมปาละ ส่วนคัมภีร์ที่สำคัญของนิกายนี้มีอยู่ 5 คัมภีร์ ได้แก่ 1) อวตังสกุสูตร 2) สันธินิรมัจจนสูตร 3) ลังกาวตารสูตร 4) คันธวายุสูตร และ 5) อภิธรรมสูตร

นอกจากนี้ ยังมีปกรณ์สำคัญ (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2506) อาทิ เช่น โยคจารย์ภูมิศาสตร์ และ คัมภีร์ปการณารวจาศาสตร์ คัมภีร์ปการณารวจาศาสตร์ แปลว่า การประกาศอันสอน คือ ปกรณ์แห่งพุทธศาสนา รจนาขึ้นโดยพระโพธิสัตว์อัสสัณเป็นตำราคำสอนสำคัญของนิกายโยคจารย์ หรือนิกายธรรมลักษณะ ขยายความคัมภีร์โยคจารย์ภูมิศาสตร์ อันเป็นตำราสำคัญของนิกายนี้ คัมภีร์ปการณารวจาศาสตร์ มีจำนวนทั้งสิ้น 20 ผูก แปลจากสันสกฤตเป็นภาษาจีน โดยพระเสวียนจั้ง หรือ พระถังซำจั๋ง สมัยราชวงศ์ถัง หนึ่งในคำสอนสำคัญของตำรานี้ คือ การกล่าวว่า อาลัยวิญญานเป็นภาวะเดียวกับ ตถาคตครรรค์ เมื่อเข้าใจอาลัยวิญญานจะเข้าใจตถาคตครรรค์ และ อาลัยวิญญานหรือมูลวิญญาน เป็นที่เก็บ ฟิเช (เมล็ดพันธุ์แห่งการนำไปให้เกิด) อันเป็นมูลให้เกิดนามและรูป คือ ร่างกายและจิตใจสรรพชีวิตทั้งหลาย และนิกายโยคจารย์ในจีน เรียกว่า นิกายฝ่าเซียน หรือนิกายเว่ยซือ พระถังซำจั๋งหรือเสวียนจั้ง เป็นผู้นำมาสู่ประเทศจีน ศิษย์คนสำคัญของท่าน คือ ช่วยซีเป็นผู้สืบทอดต่อมา คัมภีร์สำคัญคือ มหายานสังคหะ ส่วนนิกายโยคจารย์ในญี่ปุ่น เรียกว่า นิกายฮอสโซ ท่านโคโซเป็นคนนำนิกายนี้ จากจีนมาเผยแพร่ในญี่ปุ่น

หลักธรรมของสำนักโยคจารย์

นิกายนี้ถือว่า (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2506). เฉพาะจิตเท่านั้นที่เป็นจริง ทุกอย่างคือจิตหรือมาจากจิต สิ่งอื่นนอกจากจิตไม่เป็นจริง เป็นแต่มายาของจิตมีอยู่ เป็นอยู่เพราะการคิดของจิต ทั้งสังขตธรรมและอสังขตธรรมเกิดมาจากจิต จิตเรียกอีกอย่างว่า อาลัยวิญญานหรือธาตุรู้ ซึ่งเป็นบ่อเกิดและมูลฐานของทุกสรรพสิ่งมีหน้าที่ 3 ประการ มีดังนี้ 1) รู้เก็บ หมายถึง รวบรวมพลังต่าง ๆ ของกรรมไว้ในอาลัยวิญญาน สิ่งที่ถูกเก็บไว้ เรียกว่า ฟิเช มีอยู่ 3 อย่าง คือ กุศลฟิเช อกุศลฟิเช และ อัปายาทฟิเช 2) รู้ก่อ หมายถึง การสร้างอารมณ์ต่าง ๆ ของจิต หรือการกำหนดอารมณ์อื่นๆ ที่จิตรับรู้ และ 3) รู้ปรุง หมายถึง การปรุงอารมณ์ที่ก่อขึ้นให้จิตวิตรพิสดาร

วิญญานนี้มีฟิเชอาศัยอยู่ อาลัยวิญญานจะเก็บฟิเชไว้ แล้วนำมาก่อและปรุงแต่งจนกลายเป็นวิบากของฟิเช ฟิเชจะเกิดดับอยู่ตลอดเวลาเป็นสันตติ นิกายนี้ถือว่า มีความจริงตามธรรมชาติอยู่ 3 อย่าง คือ ปริกัลปิตลักษณะ ความจริงที่ไม่มีอยู่เลย เช่น หนวดเต่า เขากกระต่าย ปรตันตสภาวะ คือ ความจริงแบบสมมติสัจจะ และ ปริณิษปันนสภาวะ คือ ความจริงแท้หรือปรมาตมสัจจะ วิปัสสนาญาณเป็นวิธีเดียวที่จะ

เข้าถึงปรมัตถสัจจะได้ เหตุผลทางตรรกศาสตร์ไม่อาจเข้าถึงมหายานได้ นิภาณนี้แบ่งบุคคลตามพีชะ ที่ฝังอยู่ในอาลยวิญญานได้ 5 ระดับ เรียกว่า ปัญจโคตร มีดังนี้ (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2502)

- 1) พุทธพีชบุคคล คือผู้สร้างบารมีสู่พุทธภูมิ
- 2) ปัจเจกโพธิพีชบุคคล คือผู้สร้างบารมีเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า
- 3) สาวกพีชบุคคล คือผู้สร้างบารมีเป็นพระอรหันต์
- 4) อนิยตพีชบุคคล คือผู้มีคติไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับการอบรม
- 5) กิจฉนตีกพีชบุคคล คือผู้ที่โปรดไม่ได้ในชาตินี้อาจบรรลุได้หากปรับตัวในชาติต่อไป

นิภาณนี้ได้ติเตียนนิภาณมหายมิก หรือฝ่ายศุนยวาทีนอย่างรุนแรง ว่าเป็นมิฉชาติฐิ เป็นอุจเฉทวาทะและนัตถิกวาทะ ส่วนฝ่ายศุนยวาทีนโจมตีนิภาณนี้ว่า เป็นสัสสตทิฐิ คือเห็นว่าเที่ยง หลักปรัชญาสำคัญของสำนักปรัชญาโยคอาจารย์ ถ้าแบ่งตามรูปแบบของปรัชญาตะวันตก ในญาณวิทยากล่าวถึงความรู้ 3 ชนิด มีดังนี้

1) ปริกัลปิตชญาณ ได้แก่ ความรู้ชนิดมายา คือไม่ให้ความจริงอะไรเลย เป็นความเท็จล้วนเป็นสิ่งที่จิตคิดขึ้นเอง

2) ปรัตนรชญาณ ได้แก่ ความรู้ชนิดสัมพัทธ์ คือความรู้ขึ้นสามัญที่สมมุติขึ้น และยอมรับกันว่าให้ความจริงบ้าง เพื่อใช้เรียกขานในชีวิตประจำวัน ซึ่งไม่ใช่ความจริงขั้นปรมัตถ์ และไม่ใช่ความเท็จโดยสิ้นเชิงอย่างชนิดแรก

3) ปริณิษปนนชญาณ ได้แก่ ความรู้ชนิดสมบูรณ์ คือความรู้แท้ที่เปิดเผยความจริงขั้นปรมัตถ์ (นิพพาน) ความรู้ขั้นนี้ เรียกว่า สัมมาญาณะ คือความรู้ชอบ ได้แก่ โพธิญาณ หรือสัพพัญญุตญาณ คือการอยู่เหนือความรู้ชั้นเหตุผล ในทางจริยศาสตร์ กล่าวถึงหลักปฏิบัติ มีดังนี้

1) เป้าหมายของปรัชญาโยคอาจารย์ คือการบรรลุถึงสภาพธรรม ที่เป็นเอกภาพกับธรรมกายของพระพุทธเจ้า โดยอาศัยความรู้ขั้นโพธิญาณ

2) ผู้ปรารถนาจะบรรลุพุทธภูมิ จะต้องปฏิบัติตามขั้นทั้งสิบ เรียกว่า ทศภูมิของพระโพธิสัตว์ ได้แก่ พระบารมี 10 ประการ

3) ผู้ที่ปฏิบัติจนถึงขั้นสูงสุดแล้วจะอยู่เหนือกายและจิต เข้าถึงสภาพธรรมที่เป็นเอกภาพกับธรรมกาย คืออาลยวิญญานอันบริสุทธิ์ (อาลยวิญญาน ตรงกับภวังคจิตของเถรวาท คือจิตที่เป็นองค์แห่งภพ (ความมีความเป็น) ได้แก่ จิตที่เป็นพื้นฐานของชีวิตเป็นจิต ที่สืบต่อจากปฏิสนธิจิต คือจิตแรกที่เกิดในครรภ์ ปฏิสนธินี้สืบต่อมาจากจุติจิต คือจิตที่เคลื่อนจากชาติก่อนการสืบต่อนี้ เรียกว่า สันคติ คือจิตเกิดดับทุกขณะสืบต่อกันไปไม่ขาดสาย จนกว่าจะบรรลุนิพพานจึงหยุดการสืบต่อ ภวังคจิตเป็นบ่อเกิดของวิญญานหกอย่าง มีชื่ออีกอย่างหนึ่งคือวิชิชีวิต) สำนักโยคอาจารย์ ถือว่าอาลยวิญญานเป็นมูลฐานแห่งสิ่งทั้งปวง หน้าที่ของอาลยวิญญานท่านนิยามไว้ว่า เก็บและก่อ เก็บ คือเก็บพีชะของสิ่งทั้งปวงไว้ ส่วนก่อ คือก่อสร้างพฤติกรรมให้เกิดมีขึ้น

แนวคิดเรื่องจิตในสำนักโยคอาจารย์

แนวคิดที่สำคัญของนิกายโยคจาร คือจิตเท่านั้นที่เป็นจริง สิ่งอื่นนอกเหนือจากจิตเป็นเพียงมายาไม่ใช่สิ่งจริงแท้ เป็นเพียงภาพสะท้อนหรืออาการ กิริยาของจิต เท่านั้น วัตถุภายนอกไม่ว่าจะพิสูจน์ได้เพราะวัตถุภายนอกเป็นเพียงมายาจากดวงจิต มีอยู่เป็นอยู่เพราะการคิดของจิตเท่านั้น จิตจึงเป็นสาระของสรรพสิ่งสำนักโยคจารถือว่าปรมาต্ম คือจิตเท่านั้น ความคิด สิ่งทั้งมวล คือจิตและจิตภายในสร้างโลกภายนอก สำนักโยคจาร เชื่อว่าโลกภายนอกที่เราสัมผัสได้อยู่ทุกวันนี้มีได้ เพราะมีจิต หากไม่มีจิต สิ่งเหล่านี้ย่อมไม่มี เพราะสิ่งที่มีอยู่จริง คือกระบวนการรับรู้ของจิตจักรวาลมีเพียงจิต และผลผลิตของจิตเท่านั้น การที่นิกายโยคจารปฏิเสธว่าสรรพสิ่งไม่ได้มีอยู่จริง จึงหมายถึงสรรพสิ่งไม่ได้ปรากฏแก่การรับรู้ของจิต

สำนักโยคจารตั้งขึ้นโดยเมตตรัยนาค ซึ่งเกิดหลังนาคารชุนราว 100 ปี ชื่ออื่นของนิกายนี้คือนิกายวิญญานวาท หรือนิกายวิชญานวาท มีสาธุศิษย์ที่สืบต่อนิกายนี้ คือพระอสังคะ และพระวสุพันธุ์ พระทินนาคะ และพระธรรมปาละ หลักคำสอนสำคัญ คือทศนะเรื่องจิต มีทศนะว่าเรื่องจิตเท่านั้น เป็นความจริงแท้ (จิตตมาตริคือจิตหนึ่งหรือจิตเดียว) จิตเท่านั้นที่เป็นความจริงเพียงหนึ่งเดียว และเป็นสิ่งเดียวที่มีอยู่จริงหลักการสำคัญ คือยอมรับว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเกิดมาจากจิต จิตเป็นตัวสร้างปรากฏการณ์ทั้งหลาย ความรู้ ความจริง ความ หลุดพ้น ล้วนเกิดขึ้นดำเนินไป และจบสิ้นที่กระบวนการทำงานของจิต ไม่อาจยืนยันได้ว่า สิ่งที่ปรากฏภายนอกมีอยู่หรือไม่มีอยู่ เพราะว่าสิ่งนั้นไม่ได้มีตัวตนอยู่ต่างหากจากจิต จิตคือผู้สร้างสรรพสิ่งนั่นเอง

พัฒนาการของจิต

การที่จิตทำหน้าที่ 3 ประการ คือรู้เก็บ รู้ก่อ และรู้ปรุง จิตจึงเป็นใหญ่และเป็นสาระของสรรพสิ่งโลกวัตถุจึงเป็นเพียงมโนภาพ หรือมายาที่ปรุงแต่งออกไปจากพีชะในจิต เมื่อไม่มีจิตสิ่งทั้งปวงก็ไม่มี และสิ่งทั้งปวงมีได้ก็เพราะมีจิต สำนักโยคจารอธิบายว่าความจริงมีอยู่ 2 อย่าง คือ 1) ความจริงสมมติ คือสมมติสัจจะ เป็นสิ่งที่ปรากฏในฐานะสิ่งที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้ และสิ่งที่ถูกรู้ (ทวิภาวะ) ไม่มีความเป็นจริงเป็นมายา 2) ความจริงสูงสุด คือจิตที่ไม่มีทวิภาวะ เป็นความจริงสูงสุดจะถูกปกปิดโดยสิ่งที่ปรากฏ ความจริง 3 ระดับของสำนักโยคจาร มีดังนี้ (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2502)

1) ปริกัลปิตะ หมายถึง สิ่งที่เกิดจากจินตนาการไม่มีอยู่จริง เป็นเพียงมายาหรือภาพลวง

1.1) ปริกัลปิตชญาณ คือความรู้ที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง เช่น กรณีการจุ่มท่อนไม้ลงในน้ำ เพราะความหักเหของแสงทำให้เห็นไม้คด ในข้อเท็จจริงมีเพียงท่อนไม้มน้ำ และภาพไม้คดที่ปรากฏต่อหน้าเรา

1.2) ปริกัลปิตชญาณ คือเป็นจิตนาการบริสุทธิ์

2) ปรตันตระ หมายถึง สิ่งที่ปรากฏในฐานะความสัมพันธ์ (ทวิภาวะ) ระหว่างผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้ คือจิตที่ปรุงแต่ง (ผู้รู้) อันเป็นความจริงที่เกิดจากเหตุปัจจัย

2.1) ปรัตนตรัยญาณ หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการคิดปรุงแต่งเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่มี อยู่จริงว่ามี อยู่จริง เป็นเรื่องของจิตและกัณฑ์วัตถุ หรืออีกแง่หนึ่ง คือความรู้แบบวิทยาศาสตร์ อันเกิดจากการที่ ประสาทสัมผัสทั้งห้า กระพบกับอารมณ์ภายนอก

3) ปรีนิชปันนะ หมายถึง ความจริงสูงสุดมีฐานะเท่ากับสิ่งสมบูรณ์ อันเป็นสภาวะที่ไม่มีทวิ ภาวะ เป็นจิตที่ไม่แปรเปลี่ยนด้วยสิ่งที่ถูกรู้ทุกอย่าง

3.1) ปรีนิชปันนญาณ คือความรู้แท้ที่เป็นองค์รวม หรือเป็นฐานแห่งโลกและชีวิต เป็นความ หายไปแห่งลักษณะที่จินตนาการล้วน ในปรัตนตรัยลักษณะปราศจากความคิด แบ่งแยกอยู่ในจุดที่ทวิภาวะ ถูกกำจัดทิ้งไป และเมื่อปรัตนตรัยบริสุทธิ์จากความเป็นทวิภาวะ ซึ่งถูกกำหนดโดย ปริกัลปิตะหรือการ จินตนาการ จิตที่ถูกทำให้หลงผิดก็จะมีสภาวะบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นธรรมชาติที่แท้จริง หรือปรีนิชปันนะ ไม่ตก อยู่ใต้อำนาจการเปลี่ยนแปลงของจินตนาการ อันเป็นสภาวะที่ทุกสิ่งเป็นเช่นเดียวกัน สภาวะปรีนิชปันนะ ของจิต คือการรู้แจ้งความเป็นสิ่งสมบูรณ์ของจิต ความจริงแท้ คือภาวะของการรู้แจ้งความเป็นสิ่งสมบูรณ์ ของจิต

วิธีการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจิตในสำนักโยคอาจารย์

จุดหมายสูงสุดของโยคอาจารย์ คือการรู้แจ้งอหัตถะแห่งวัตถุกับจิต การที่จะดำเนินไปสู่ เป้าหมายนี้โดยปฏิบัติกรรมฐานอย่างสม่ำเสมอ ขณะเดียวกันก็ปลุกโพธิจิต และพยายามให้ภพภูมิตัว ออกมา ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติหลุดพ้นจากอุปสรรคทั้งปวง ดำเนินไปตามแนวทางที่เหมาะสมและรู้แจ้งใน ที่สุด สภาวะเป็นสภาวะที่ทั้งสงบนิ่งและเคลื่อนไหว เป็นพลังที่เกิดจากการรวมกันระหว่างปรัชญาและ อุบาย (ปรัชญา+ภพภูมิตัว) (ยศไกร ต้นสกุล, 2560) ปราภพภูมิตัวทั้งหลายเป็นภาพสะท้อนให้เห็นสิ่ง 2 ประการ คือ 1) อันตมจิต 2) ปรัชญา และอุบายที่รวมกันอยู่อย่างแบ่งแยกไม่ได้ จักรวาลทั้งสี่แบ่งเป็น องค์ประกอบ 2 ส่วน ที่เสริมกันและกัน ได้แก่ 12) คัพภธาตุ คือมีลักษณะเป็นนามธรรม สถิตนิ่งอยู่ ภายใน 2) วัชรธาตุ คือมีลักษณะเป็นรูปธรรมเคลื่อนไหว

หลักปฏิบัติของโยคอาจารย์เน้น ความกลมกลืนกันระหว่างสรรพสิ่งที่ตรงกันข้าม ซึ่งแนวคิด ลักษณะนี้ส่งอิทธิพลต่อไปถึงพุทธตันตระ ถือเป็นปรัชญาเป้าหมายสูงสุดแห่งการปฏิบัติ คือการกำจัด ทวิภาวะหรือทวิภาวะเข้าถึงอหัตถะหรืออหัตถะ ในเบื้องต้นความหมายแห่งอหัตถะ คือการรวมเป็นหนึ่ง เดียวระหว่างจิตกับวัตถุ สำนักโยคอาจารย์กล่าวไว้อย่างชัดเจน จุดหมายสูงสุดแห่งการปฏิบัติโยคะคือการ รวมกันเป็นหนึ่งเดียวแห่งผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ การกำจัดความแตกต่างระหว่างผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ ต่อมาจึงพัฒนา เป็นแนวคิดเรื่องปรัชญากับภพภูมิตัว การพัฒนาภพภูมิตัวให้อยู่ในฐานะเป็นผู้รู้หรือผู้กระทำ พัฒนาปรัชญาให้ อยู่ในฐานะเป็นผู้ถูกรู้ การรวมกันอย่างกลมกลืนระหว่างภพภูมิตัวกับปรัชญา เรียกว่า อหัตถะ หลักการ ที่เด่นชัดของโยคอาจารย์ คือจิตนิยม ถือว่าจิต (ผู้รู้) เป็นอันตมสัจจะ คือเป็นกัตตาสูงสุดโลกภายนอกไม่ได้มี อยู่อย่างอิสระ แต่เป็นการสร้างสรรค์ของจิต

วัตถุทั้งหลายเป็นเพียงเงา ที่ได้รับแต่งเติมสีสันรูปร่างโดยจิต และโยคอาจารย์จะถูกล่ามเลียว่า เป็นพวกจิตนิยมสุดโต่งเสมอ เพราะเป็นที่เข้าใจทั่วไปว่า พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาในฐานะเป็นปฏิปักษ์

ต่อศาสนาพระเวท ซึ่งสอนเน้นความดำรงอยู่แห่งวิชญาณสากล เน้นศักยภาพของพระเจ้า ในขณะที่พระพุทธศาสนาปฏิเสธความดำรงอยู่แห่งวิชญาณสากล ปฏิเสธศักยภาพของพระเจ้า แต่หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว กลับปรากฏว่า สำนักโยคจารย์นำเรื่องจิตมาสอน ในลักษณะเป็นวิชญาณสากล ทำให้เกิดคำถามขึ้นมาโยคจารย์ไม่ได้เป็นจิตนิยมสุดโต่ง ไม่ปฏิเสธโลกแห่งวัตถุ แต่สอนเน้นจิตมากเกินไปจึงดูเหมือนว่าเป็นพวกจิตนิยมสุดโต่ง แต่สำนักโยคจารย์กล่าวว่า โลกแห่งวัตถุเกิดมาจากพีชะ หรือพลังงานที่อยู่ในจิตเท่านั้น วัตถุคือการรวมตัวเข้าแห่งพลังงาน 4 ประเภท ได้แก่ (ยศไกร ต้นสกุล, 2560)

- 1) ปฐวีพีชะ คือพลังงานที่รวมตัวเข้าแล้วทำให้เกิดความแข็งกระด้าง
- 2) อาโปพีชะ คือพลังงานที่รวมตัวเข้าแล้วมีลักษณะเอิบอาบ
- 3) เตโชพีชะ คือพลังงานที่รวมตัวเข้าแล้วมีลักษณะอบอุ่น
- 4) วาโยพีชะ คือพลังงานที่รวมตัวเข้าแล้วมีลักษณะเคลื่อนไหวไปมา

ส่วนสำนักโยคจารย์ถือว่า อาลยวิญญาน เป็นมูลฐานแห่งสิ่งทั้งปวง หน้าที่ของอาลยวิญญานได้นิยามเอาไว้ว่า เก็บ ก่อ คำว่า เก็บ คือเก็บพีชะของสิ่งทั้งปวงไว้ ส่วน คำว่า ก่อ คือก่อสร้างพฤติกรรมให้เกิดมีขึ้น หลักปฏิบัติของโยคจารย์เน้นความกลมกลืนกันระหว่างสรรพสิ่งที่ตรงกันข้าม ซึ่งแนวคิดลักษณะนี้ส่งอิทธิพลต่อไปถึงพุทธตันตระ ถือเป็นปรัชญา และเป้าหมายสูงสุดแห่งการปฏิบัติ คือการกำจัดทวิภาวะ หรือทวิภาวะ เพื่อเข้าถึงอหวัชระ หรืออหวัชระ เบื้องต้นความหมายแห่งอหวัชระ คือการรวมเป็นหนึ่งเดียวระหว่างจิตกับวัตถุ สำนักโยคจารย์กล่าวไว้อย่างชัดเจน จุดหมายสูงสุดแห่งการปฏิบัติโยคะ คือการรวมกันเป็นหนึ่งเดียวแห่งผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ การกำจัดความแตกต่างระหว่างผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ ต่อมาจึงพัฒนาเป็นแนวคิด เรื่องปรัชญากับภรรณา พัฒนากภรรณาให้อยู่ในฐานะเป็นผู้รู้ หรือผู้กระทำ พัฒนาปรัชญาให้อยู่ในฐานะเป็นผู้ถูกกระทำ การรวมกันอย่างกลมกลืนระหว่างภรรณา กับปรัชญา เรียกว่า อหวัชระ

บทสรุป

สำนักโยคจารย์ตั้งขึ้นโดยเมตตรัยนาค และเรียกนิกายนี้ว่านิกายวิชญาณวาท ซึ่งมีสานุศิษย์ที่สืบทอดนิกาย คือพระอสังคะ พระวสุพันธ์ุ และพระทินนาคะ หลักการสำคัญของสำนักโยคจารย์ คือทัศนะเรื่องจิตมีทัศนะว่าจิตเท่านั้นเป็นความจริงแท้ จิตเท่านั้นที่เป็นความจริงเพียงหนึ่งเดียว เป็นสิ่งเดียวที่มีอยู่จริง และยอมรับว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเกิดมาจากจิต จิตเป็นตัวสร้างปรากฏการณ์ทั้งหลาย ความรู้ ความจริง ความ หลุดพ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นดำเนินไป และจบสิ้นที่กระบวนการการทำงานของจิต คือไม่อาจยืนยันได้ว่า สิ่งปรากฏภายนอกมีอยู่ หรือไม่มีอยู่เพราะสิ่งนั้นไม่ได้มีตัวตนอยู่ต่างหากจากจิต จิตคือผู้สร้างสรรพสิ่ง กล่าวคือจิตเท่านั้นที่เป็นจริง สิ่งอื่นนอกเหนือจาก จิตเป็นเพียงมายา ไม่ใช่สิ่งจริงแท้ เป็นเพียงภาพสะท้อน หรืออาการกิริยาของจิตเท่านั้น และวัตถุภายนอกไม่อาจจะพิสูจน์ได้ เพราะวัตถุภายนอกเป็นเพียงมายาจากดวงจิต มีอยู่เป็นอยู่เพราะการคิดของจิตเท่านั้น จิตจึงเป็นสาระัตถะของสรรพสิ่งทั้งปวง สำนักโยคจารย์ถือว่า ปรมาตม์ คือจิตเท่านั้น ความคิดและสิ่งทั้งมวลคือจิต และจิตภายในสร้างโลกภายนอก และสำนักโยคจารย์เชื่อว่า โลกภายนอกที่เราสัมผัสได้อยู่ทุกวันนี้มีได้ เพราะมีจิต หากไม่มีจิตสิ่งเหล่านี้ย่อมไม่มี เพราะสิ่งที่มีอยู่จริง คือกระบวนการรับรู้ของจิต จักรวาลมีเพียงจิตและผลผลิตของ

จิตเท่านั้น ซึ่งการที่นักโยคอาจารย์ปฏิเสธว่าสรรพสิ่งไม่ได้มีอยู่จริง คือสรรพสิ่งไม่ได้ปรากฏแก่การรับรู้ของจิต

หลักการสำคัญของสำนักนี้คือเรื่องจิต โดยเชื่อว่าจิตเป็นสารัตถะของสรรพสิ่งทั้งปวง และจิตเท่านั้นที่เป็นจริง สิ่งอื่นนอกเหนือจากจิตเป็นเพียงมายา ไม่ใช่สิ่งจริงแท้ เป็นเพียงภาพสะท้อน หรืออาการกิริยาของจิตเท่านั้น วัตถุภายนอกไม่อาจจะพิสูจน์ได้ เพราะวัตถุภายนอกเป็นเพียงมายาจากดวงจิต มีอยู่เป็นอยู่เพราะการคิดของจิตเท่านั้น ส่วนการที่จิตทำหน้าที่มีอยู่ 3 ประการ คือรู้เก็บ รู้ก่อ รู้ปรุง จิตจึงเป็นใหญ่และเป็นสารัตถะของสรรพสิ่ง โลกวัตถุจึงเป็นเพียงมโนภาพ หรือมายา ที่ปรุงแต่งออกไปจากพีชะในจิต เมื่อไม่มีจิตสิ่งทั้งปวงก็ไม่มี และสิ่งทั้งปวงมีได้ก็เพราะมีจิต และวิธีการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจิตในสำนักโยคจารย์ ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักโยคะศาสตร์ สำนักโยคจารย์มีทัศนคติเป็นแบบจิตนิยม เชื่อว่าจิตเป็นใหญ่ และเป็นสิ่งที่มีพลังมากมายมหาศาล เป้าหมายสูงสุดของสำนักโยคจารย์ คือการบรรลุถึงสภาพธรรมที่เป็นเอกภาพกับธรรมกายของพระพุทธเจ้า

เอกสารอ้างอิง

- ยศไกร ต้นสกุล. (2560). สารพันคำถามเรื่องจริงหรือเสริมแต่ง. กรุงเทพมหานคร: สยาม.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2502). พระคัมภีร์กวนอิมมหาโพธิสัตว์. กรุงเทพมหานคร: ชมรมธรรมทาน.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2543). สัทธัมมปุณฺณทริกสูตร. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ไทยทิเบต.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2506). พระสูตรมหายาน. กรุงเทพมหานคร: บรรณาการ.